

SVÁJC SZELLEMI ÉLETE

HOSSZÚ IDEIG KELL tanulmányoznunk a svájci népet ahhoz, hogy a benne működő szellemi hatóerőkről és törekvésekről ítéletet mondhassunk. Megállapításaink még így is csak akkor lesznek helyesek, ha megértően bele tudjuk élni magunkat a svájci gondolkodásmódba és életformába. Fejtegetéseinkben szükségszerűen abból a felismerésből kell kiindulnunk, hogy van egy svájci nemzet, melyet a Közép-Európában érvényben levő kategóriákba nem lehet besorolni. Ennek a svájci nemzetnek lényeges ismertetőjegye a sokféleségben megnyilvánuló egység, a gazdagságban mutatkozó egyszerűség és a bőségben is megmaradó szerénység. Tudjuk, négy különböző nyelvű nép alkotja: a német (allemán), a francia, az olasz és a rétoromán. Számszerűleg a német svájciak vannak fölényben, míg a legkisebb csoportot alkotó rétorománok nyelvét csak nemrégiben ismerték el az államszövetség negyedik teljes jogú nyelvének. A négy nyelv szimfóniájából és az egyes népcsoportok harmonikus együttműködéséből alakul ki a svájci államszövetség nemzete. Ez a nemzet nem statikus, a meglét nyugalmába zárt valami, hanem kiváltképpen dinamikus: csak úgy létezhetik, ha létezését mindenki szüntelenül akarja és igenli. A svájci szellem benső sokféleségét, mely a négy nyelvcsoporthoz egy viszonylag kis területre zárt szoros együttéléséből adódik, az egyes nyelvcsoporthoz belül található számos eltérés csak fokozza, ami különösen a német nyelvű kantonokban világosan látható.

A nyelvek, nyelvjárások és szokások tarka változatossága adja az államszövetségnek sajátos jellege mellett belső erejét is. Svájcban alig kell félnie a körülötte zajló, nyelvi közösségre építő nemzeti áramlatoktól. A kantonrendszerű államszövetségben megtalálta azt a politikai életformát, mely semmiféle irredentizmusnak nem lehet tényésztalaja. A 22 svájci kanton mindegyike olyan nagymértékű önrendelkezési joggal és kiterjedt hatáskörrel van ellátva, hogy bennük nemzeti sérelmek nem verhetnek gyökeret. Svájcban Idvül alig van még egy másik európai állam, hol az ember annyira tudatára ébredne annak a mélyértelmű bölcsességnek, melyet Szent István híres intelmeiben fogalmazott meg az egynyelvű államok gyengeségéről. A szövetséges államok állami és szellemi életükkel megerősítik ezt a királyi szentenciát „e contrario“ és lehetővé teszik, hogy az európai ember itt a minden nemzeti önzés felett mennyei magasságban álló nyugati

kereszténység eszméjét mint létező valóságot átélje és megcsodálja.

A svájciak megfontolt és zárkózott emberek. Az idegennek csak lassan és fokozatosan nyilatkoznak meg. Innen származik a sok helytelen vélemény és ítélet a svájciak szellemi szűkkörűségéről, kanton-szelleméről és nyárspolgáriasságáról. Az valóban igaz, hogy az átlagos svájci nem évszázadokban és kozmikus távlatokban gondolkodik, hanem megelégszik saját világával és problémáival. A politikai semlegesség, mely az államszövetség egyik alaptörvénye, visszatükröződik minden svájci ember gondolkodásában. A sajátosan nagyvárosi elemnek még Zürichben és Genfben is tapasztalható hiánya szintén oka annak, hogy a svájci ember szellemi érdeklődése mérsékelten korlátozott és csak önmagára szorítkozik. Más oldalról azonban az a fontos tény, hogy a csak némileg is művelt svájci legtöbbször, ha kis mértékben is, bírja az ország három legfontosabb nyelvét és ennek következtében a német nép és a latin népek kultúrkincseinek egyformán részesévé válhat, ellensúlyozza a szűk szellemi látókör veszélyét. E mellett a svájci nép olyan átlagos műveltségi színvonalon van, hogy messze felülmúl nem egy nagy nemzetet. Még a legtávolabb eső hegyi falvak parasztjáról is el kell ismernünk, hogy egy viszonylag magas műveltségnek hordozója. Nehezen talál az ember olyan svájcit, aki ne olvassa újságot, vagy legalább is ne keresne rádiója által állandó kapcsolatot a szellemi élettel. Ezek a körülmények a svájci népet tisztánlátóvá, korát megértővé teszik és arra bátorítják, hogy szellemi, sőt ha kell, fizikai erejét is összemérje bárkivel.

Mind ezt el kellett mondanunk, hogy megismertessük azt a szellemi légkört, melyben vizsgálódásaink tárgyát képező vallási és társadalmi áramlatok lefolynak. Természetesen itt csak a svájci nemzeti lélek sajátosságaiból fakadó, vagy a máshol keletkezett, de Svájcban a nép lelki képére formált vallásos szellem és a társadalmi reformtörekvések érdekelnek bennünket.

Az 1930-ban összeállított, legutolsó felekezeti statisztika szerint az államszövetség 4,066.400 lelket számláló összes lakosságából protestáns volt 2,330.336, katolikus 1,666.317, izraelita 17.973 és egyéb hitfelekezethez tartozó vagy felekezetnélküli 51.774. Említésre méltó a katolikus népesség szerény százalékos gyarapodása az utolsó évtizedekben. Ennek oka, különösen Ur kantonban, a nagyobb gyermekáldás. Mindamellet a katolikus népesség, mely az összlakosságnak kerekén kétötödrészét teszi ki, még messze elmarad, éppúgy mint a múltban, az elérendő célul kitűzött 50 százalékos arányszám mögött. A két felekezet oly mértékű harcossá válásáról mint a világháború előtt, ma már nem igen lehet beszélni. A türelmesség eszméje teljesen győzedelmeskedett, olyannyira, hogy amikor alkalomadtán teológiai viták keletkeznek, a „suaviter in forma“ elvére mindig kényszerűen vigyáznak. A túlnyomó részben harcossá váló ateista felekezetnélküliek utánpótlását inkább a protestáns, mint a katolikus népcsoport szolgáltatja, mégis az istentelenek propagandája ellen a katolikusok sokkal rendszeresebben és erőteljesebben védekeznek.

Míg a protestantizmus területén egyrészt a dialektikus teológia és Kierkegaard hatása, másrészt figyelemreméltó szociális-etikai áramlatok jelentkeznek mint élő, dermedt formákat feloldó erők, addig a katolicizmus kebelében főként az ifjúság részéről képviselt törekvések a szentségekre összpontosulnak. Az utóbbi években erősen fellendült népliturgiai mozgalomnak — mint Magyarországon is — az a célja, hogy az eucharisztika misztériumát valóban a vallási élet középpontjába állítsa és a szentmiséhez, valamint a szentségekhez fűződő istentiszteleti aktusokat az egész nép előtt érthetőkké tegye. Arra is törekszik, hogy a hívők az istentiszteletben és a szentségek tiszteletében valóban tevékenyen vegyenek részt. Azok a magánájtatosságok, melyeket hajdan a mise alatt végeztek, anélkül hogy az istentisztelet egyes mozzanataira tekintettel lettek volna, háttérbe szorulnak; egyedül az fontos, hogy a hívők együtt mondják a miseimákat és bekapcsolódjanak az áldozati aktusba azonkívül is, hogy az áldozati eledelt közvetlenül a pap után magukhoz veszik. A különböző német mise- és szertartáskönyvek, különösen azok, melyeket a Becs melletti Klostemeuburgban működő népliturgiai apostolátus adott ki, rendkívüli mértékben elterjedtek Svájcban. Ugyanakkor a bencések, kapucinusok stb. egyházi nevelőintézetei gondoskodnak arról, hogy a „missa recitata“ tanítványaik magától értetődő szokásává válják. Előadásokon, tanfolyamokon, összejöveteleken magyarázzák meg papoknak, tanítóknak, főiskolai hallgatóknak és egyéb érdeklődő laikusoknak a népliturgiai mozgalom értelmét és jelentőségét és bennük megértést keltenek a hívők liturgiái tevékenysége iránt. Azzal a törekvéssel, hogy a liturgiát a legszelesebb néprétegekben érthetővé tegyék és megszeretessék, szorosan együtt jár a népliturgiai ének-, különösen a karénekkultusz ápolása. A népliturgiai mozgalom egész területén a híres bencés szerzetesrend játszik vezetőszerepet. Asconai és práffikoni iskoláiban már azzal is próbálkozott, hogy az egész vallásoktatást liturgiái irányba vezesse. A liturgiái munkák szerzői közül Zürchner, Segmüller, Jüngt, Florentini, Hophan atyák és Tschuor lelkész tűnnek ki. Szent Gallenben Meile népliturgiai folyóiratot ad ki „örvendeztetek az Úrban“ (Freut euch im Herrn) címmel. Az ifjúsági vezetői tanfolyamait és a parasztfjúság számára rendezett kurzusait egészen liturgiái szellemben tartó svájci Ifjúsági Szövetség (Jungmannschaftverband) kiadásában jelent meg a legelterjedtebb imakönyv: „Templomi imádság a katolikus ifjúság közös istentisztelete számára.“

A népliturgiai mozgalommal párhuzamosan halad a lelkigyakorlat- és bibliamozgalom. Ezeket is a laikusok papságának gondolata sugalmazza. Vezetői Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlatait, mint „a vallás-erkölcsi életmegújulás népfőiskoláját“ minél szélesebb körökben akarják népszerűsíteni és a Szentfrásnak katolikus hívők körében eddig nagyon gyakran felületes ismeretét akarják elmélyíteni és általánosabbá tenni. E célból elsősorban arra helyeznek súlyt, hogy a férfiakat megnyerjék a lelkigyakorlatok és a bibliaolvasás számára. Az 5000 tagot számláló „Férfiak Szent Ignác Szövetsége“ (Ignatianischer Männerbund) alkotja a lelkigyakorlat-mozgalom gerincét. Az utóbbi években a lelkigyakorlatokat folytatók száma Svájcban 6000-en felül

volt. Említést érdemel e mozgalomnak az a különösen szerencsésnek mondható törekvése, hogy a lelkigyakorlatokba az ipari munkásokat és a munkanélkülieket is bevonja és számukra külön gyakorlatokat rendez. A jegyespárok részére megindított lelkigyakorlatok állandósultak és nagyon kedveltek. Általában azt mondhatjuk, a svájci katolikusok újból fellendült hitéletét a vallás erőforrásaihoz való visszatérés jellemzi. Mivel a fiatalok mindenütt mint úttörők járnak az élen, ennek a bensőségebb vallásosságra irányuló mozgalomnak szép jövője lehet.

Az egészen más lelki alkatú protestantizmus, melynek hitéletében nem a Szentség, hanem az Ige áll, a katolikusok liturgiái és lelkigyakorlat-mozgalmaihoz hasonló mozgalmakat természetesen nem mutat fel. Az evangéliumi üzenet szavai felett való elmélkedés és a bennük rejlő életigazságok mérlegelése jellemzik a svájci protestantizmus törekvéseit. E mellett szemelláthatólag mindinkább erősebben jelentkezik az a vágy, hogy az éleltszentség korszerű gondolkodásban és tevékenységben nyilvánuljon meg. Ezáltal a vallási dolgoknak a társadalmi haladás és megújulás eszméjével való szoros kapcsolata önmagától adva van. Ebben a vonatkozásban mint a svájci protestantizmusra legjellemzőbbet, a keresztény-szocialista mozgalmat kell megemlítenünk, melyet Leonhard Ragaz, a zürichi egyetem tanára indított el. Noha olyan irányról van szó, melyhez csupán néhány lelkében felrázott ember tartozik, mégis erkölcsi súlya és hirdetett eszméinek mélysége miatt habozás nélkül jelentőségteljes szellemi mozgalomnak kell tekintenünk. A keresztény-szocializmusnak gazdag irodalma és Új Utak (Neue Wege) címen saját folyóirata van. Hívei Istent és a földi életet egyformán komolyan veszik. „Az élő Istent akarják és annak országát a földön“, mint azt Ragaz L. „A keresztény-szocialista mozgalom lényege és annak kialakulása“ című munkájában kifejezte. E szándéknak megfelelően megpróbálkoznak a szocializmus vallásos értelmezésével. A szocialista mozgalomban igazságszolgáltatást és ígéretet látnak. Igazságszolgáltatást annyiban, amennyiben véleményük szerint a szocializmus, midőn a földi javak igazságos elosztását követeli, nem materialista tant képvisel, hanem olyan igazságot, melyet a hivatalos kereszténység elfelejtett, szinte elárult. Az, hogy ez a keresztények által feladott igazság a szocializmusban súlyos tévedésekkel keveredett össze, megrendítően tanúsítja, hogy Isten a szocializmusban akar a kereszténység felett ítéletet tartani. Azonban nemcsak mint igazságszolgáltatás, hanem mint ígéret is állott a szocializmus a kereszténység elé. „Hírnöke az isteni igazságosság felébredésének a világban és ezáltal Krisztus ügyének is.“ A társadalmi alapok szörnyű megrendülése, melyet a szocializmus okozott és melynek viszont a szocializmus maga is okozata, ismét nyilvánvalóvá tette azt az igazságot, hogy Krisztus nem a fennálló világnak a szentesítését, hanem annak legyőzését és egy újnak a megteremtését jelenti. Azzal, hogy a proletariátus forradalmi mozgalmát vakmerően belesorolták Isten közvetlen terveibe, a keresztény-szocialisták elkerülhetetlenül a legélesebb ellentétbe kerültek a hivatalos egyházi étellel, amely felett ők akarnak a szocialistákkal közösen ítéletet tartani. A keresztény-

szocialisták nem vonják kétségbe azokat a hibákat és tévedéseket, melyeket a harcosszocialista proletariátus elkövetett és továbbra is elkövet, de nem tartják őket fontosaknak ahhoz a súlyos vétkekhez viszonyítva, mely az elnyomottak és kitagadottak társadalmi osztályával szemben a keresztényeket terheli. Ezt a vétket kérelmelhetlenül nevének akarják nevezni, ugyanakkor magukra vállalják a szocializmus hibáit és vétkeit és a hit és szeretet palástjával takarják be. Ennek következtében nem haboznak a szociáldemokrata párt soraiba belépni, hogy így a proletariátus bizalmát megnyerjék és hirdessék, hogy annak Istentől származó ügye jogos és igaz. A keresztény-szocialista mozgalom élharcosai nem arra törekszenek, hogy a proletariátust megnyerjék az egyháznak, vagy az egyházat a szocializmusnak, hanem vallási szempontból igazolni akarják, hogy a proletariátus jogosan küzd egy új, igazságos világrendért, mely előhírnöke lesz annak az új égnak és új földnek, melyre Krisztus vár. A forradalmat áhító proletár atheizmusa nem képes őket megijeszteni. Azt gondolják magukban: „Isten lehet a szocialistáknál, akik tagadják, és nem lehet a keresztényeknél, noha ők elismerik. Isten ott van, ahol az ő igazságossága, ahol az ő ügyét védik és nem ott, ahol neki templomot építenek és istentiszteleteket tartanak. Isten lehet az istenteleneknél és a hívők nagyon távol lehetnek tőle.“ Kétségtelenül sok merészség és sok túlzás van ebben a mozgalomban. A reformbuzgóság gyakran burjánként belepiti a vallásos szándékot és álláspontot, de vádjai súlyában és abban a szent komolyságban, mellyel a krisztusi üdvözüléstani lényegét — szeretet, igazságosság, büntudat, bűnbánat és engesztelés — a krisztusi elvek hangoztatása és a külsőségekben nyilvánvaló vallásos cselekedetek elé helyezik, van valami nagyszerű és magával ragadó. Erő és stílus van ebben a mozgalomban, mely korunk külső és belső nyomorúságából nőtt ki és az egész evangélium beteljesedéseért küzd.

Ragaz keresztény-szocialista mozgalomának szóvivői szívesen hivatkoznak Zwinglire és Kálvinra és ezzel kifejezésre juttatják, hogy a protestantizmus kebelén belül meg akarnak maradni. Irányukhoz bizonyos szempontból hasonló mozgalomuk a katolikusoknak is van. Ezt a Luzernben kéthetenként megjelenő „Entscheidung“ című folyóirat és a körülötte kialakult „Svájc fiatal katolikusainak munkaközössége“ (Arbeitsgemeinschaft junger Katholiken in der Schweiz) néven ismert csoport képviseli. Miként a keresztény-szocialisták, úgy a „Munkaközösség“ is kritikai álláspontra helyezkedik a hivatalos keresztény körökkel, illetve ezek üres és gépies politikai és társadalmi tevékenységével, de nyíltan és határozottan ragaszkodik a katolikus hitvalláshoz és az Egyházhoz. Ami a katolicizmusban túlélt, roskadozó, szellemtelen, sőt erkölcstelen, azt csak korhoz kötött, múltó jelenségnek tartja, melynek a katolikus kereszténység legbensőbb lényegéhez semmi köze sincsen. A Munkaközösség tagjait vallás-etikai természetű indítékok vezetik, célkitűzésük azonban politikai és társadalmi. Programjukat Schnieper, a Munkaközösség egyik vezetője, a Svájci Szemle (Schweizerische Rundschau) 1937 novemberi számában fejtette ki. Abból indul ki, hogy a katolicizmus politikai egységfrontjának megteremtése lehetetlen. Egy ilyen egység kikényszerítése, mint azt a pártpolitikusok akarják, ellentétben van a katolikus keresztények azon szabadságával, hogy magukat a politika és társadalmi rend területén csak a keresztény erkölcs legfőbb elvei és saját lelkiismeretük által kötötteknek tekinthessék. „Ezt a felfogást jellemzi, hogy nem kisebbiti, hanem inkább nagyra tartja a vallásos erőket, melye-

ket először minden politikai célzattól meg kell tisztítani és politikai megjelenési formáiktól függetlenül kell megismerni és elismerni.“ A Munkaközösség szembefordul „a katolikus közéleti szereplés hagyományos formáival és feltételeivel“, azzal a téveszmével, hogy a katolicizmus vallás-erkölcsi erőit világszerte és érdekszerűleg meg kell vagy meg lehet szervezni. Ennek a téveszmének köszönhető, hogy, noha határozottan sohasem ismerik el, valójában mindig a vallás-erkölcs parancsai és követelményei fölé helyezik azt, ami politikailag hasznos és célszerű. A katolikus kereszténység legbensőbb lényegét feláldozzák az egyházpolitikai és polgári opportunizmusnak. A vallásos és egyházi öntudatnak ezzel az elvilágiasításával és meghamisításával szemben a Munkaközösség a politikum vallási szempontból való újraértékelését követeli. A katolicizmusnak a politikában és társadalomban elfoglalt erkölcsi helyzetét tulajdonképpen nem jobboldalon vagy baloldalon álló ellenfelek, hanem azok a világi és politikai érdekek szálaiba bonyolódott katolikusok fenyegetik, akik a vallásos lelkiismeret és erkölcsi meggyőződés elsőbbségét a gyakorlatban nem engedik többé érvényre jutni. Ezért a katolikus lelkiismeret újra képessé kell tenni arra, hogy „a tisztán politikai és érdekekhez fűződő, tehát valójában önző törekvéseket és követeléseket a vallásos jellegű törekvésektől és követelésektől elkülönítse.“ Közélebről ez azt jelenti, hogy „nekünk a katolikus közéleti szereplés olyan formáit kell megteremtünk, melyek jogosan mentesek attól a gyanútól, hogy vallási szempontból jelentéktelen vagy nem igazolható érdekek takarójául szolgálnak.“ Jelenti azt is, „hogy azok a követelések, melyeket mi, katolikusok, a közéletben, az államban, a törvényhozásban, a társadalmi és politikai életben képviselünk, vallási, keresztény és katolikus szempontból indokoltak és hogy mi más követeléseket, olyanokat, melyek nem közhasznúak és anyagi különérdekekkel vannak kapcsolatban, nem teszünk magunkévá. Más szavakkal: mi katolikusok csak olyan követelések védelmét vállaljuk, melyek kifejezésre juttatják a szellemi és erkölcsi értékeknek az anyagi értékek fölé helyezését vetett hitünket, vagyis amelyek anyagi érdekekkel nem indokolhatók, nem a hatalom és a tiszta politika hatáskörébe tartoznak, hanem a mi vallásunkhoz kapcsolódnak.“

Mindez kissé elvontan hangzik, de egy szempillantás alatt mindenki számára érthető és megfoghatóvá válik, ha az elvi megfontolásokból levezetjük azokat az egyes követeléseket, melyeknek megvalósításával a politikai és társadalmi életet nem csupán látszólag, hanem valóságosan is keresztényivé tehetjük. A Munkaközösség követeli, hogy a katolikusok a szocialista kollektívizmussal éppen úgy, mint a zsarnoki nacionalizmussal szembeállítsák az együttműködés, a békés megegyezés és az érdekek önkéntes összehangolásának elvét. Követeli, hogy a gazdasági érdekek és kiváltságok az egyén szabadságához és biztonságához fűződő társadalmi, szellemi és vallási érdeknek alárendeltesen. Sürgeti, hogy az alkotmányt egy olyan gazdasági törvénnyel egészítsék ki, mely kiirtja a gazdasági harcból a könyörtelenséget és a gazdasági életben is, éppen úgy, mint a politikai életben, morális és a közérdeket szemmel tartó jogrendet honosít meg. Bírálja a mai gazdasági rendszerben a polgári-kapitalista magántulajdont, a fennálló társadalmi rendben pedig a küzdelemnek, az egymás kijátszásának és a szabad versenynek az elvét. Demokrácia, harcok pacifizmus, radikális társadalompolitika, röviden kifejezve így hangzik az a három jelszó, melyet a Munkaközösség zászlajára írt és a katolikusok közéleti szereplésében szemmel tartandó, a keresztény gondolkodásmódból szükségszerűen következő teológiai vezérelvekké nyilvánított. Ez a lényegében baloldali törekvés, ha szabad így kifejezni magunkat, jellemzi a Munkaközösség politikai és szociális állásfoglalását. Itt tehát a svájci katolicizmus „szélsőséges képviselőivel“ állunk szemben, akik a katolicizmus

hivatalos körei elé egy nem igen óhajtott erkölcsi tükröt tartanak és ezért „querulánsoknak“, a katolikus egységfront „szabotálóinak“ tekintetnek. Nagyszerűen szerkesztett, minden politikai és társadalmi eseményt kérelmelhetetlenül nagyító alá tartó újságjukkal csak kis körre terjedő, de annál mélyebb hatást gyakorolnak. Még az is, aki a „Fiatal Katolikusok Munkaközösségének“ programját és harcmódorát nem egészen helyesli, kénytelen elismerni becsületes keresztény gondolkodását, tiszta szándékát és a jövőbe néző, prófétai elhivatottságát.

Ami az „Entscheidung“ és köre a német Svájcban, az az „Esprit“-mozgalom a francia Svájcban. Franciaországban keletkezett, ahol Mounier Emmanuel hat évvel ezelőtt indította meg. Híveit szintén abból a fiatal katolikus ifjúságból toborozza, melyet a beszáradt keresztény formalizmus és annak elavult módszerei nem tudnak kielégíteni. Társadalom-etikai eszmevilágának középpontjában az egyén és annak szociális szabadsága és kötelessége áll. Jelszava a közösség életének megújítása a perszonalizmus elve alapján! Mounier „Manifeste au service dupersonnalisme“ című munkájában részletesen kifejti, miben áll a keresztény perszonalizmus. Ez küzd minden olyan újkori irányzat ellen, mely az egyént eszközzé teszi egy érdekcsoport, társadalmi osztály vagy nemzet érdekében. Az ember sohasem lehet eszköz és nem szabad, hogy azzá váljon: mindig egyéniség! — így hangzik az a tömör tétel, melyet az „Esprit“ hirdet. Az emberi egyéniség lényege egyrészt a szabadság, másrészt e szabadságból folyó kötelesség a közösséggel szemben. Az „Esprit“ abban látja feladatát, hogy „újra megtalálja az igazi szabadságot és ezáltal a magántulajdonnak azt az elvét és azt a gazdasági rendet, mely az egyénnek és az egyént magában foglaló közösségnek teljes érvényesülését előmozdítja“. Ennek a mozgalomnak fiatal hívei nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy ők minden előítéllettől mentesek és hogy meg akarják találni „az igazság fátylóját“, melyet minden forradalmi mozgalom és esemény lánggra lobbant. Ezt az eklektikus gondolatot legélesebben Schorderet Xavier gondolata fejezi ki: A perszonalizmus híve „sem a fasizmust, sem a marxizmust nem ismerheti el mint a közösség életében feltétlenül érvényes alapelveket, de keresi a bennük akaratok ellenére rejlő igazságot“. Mint az ifjúság kulturális mozgalma, mely a szellem elsőségét és ennek megfelelően az egyéniség elvét vallja, a párizsi „Esprit“ című folyóirat és csoportja erősen felkavarta és felszabadította a lelkeket. Az „Esprit“ rendkívül nagy elterjedtségnek örvend és különösen a francia Svájcban élénk érdeklődéssel olvassák. Jó stílusának és eszmékben való gazdagságának köszönheti, hogy az államszövetségben programját valló munkacsoportok alakultak; központjuk Neuchâtelben van. Az „Esprit“ és az „Entscheidung“ közt levő szoros kapcsolat következtében a két mozgalom megújító erői összefolynak és közösen hatnak.

Az olasznyelvű Svájcban, Luganóban, Bettelini Arnoldo vezetése alatt egy „Civitas Nova“ nevű egyesület működik. Tagjait az azonos nevű folyóirat olvasói közül toborozza és arra törekszik, hogy a szellemi elite-et megszervezze. Célja a humanizmus szellemének ápolása és az emberek és nemzetek testvéri együttműködésének megteremtése,

tekintet nélkül nyelvre, fajra, nemzetiségre, vallásra. Vezetői között kitűnő tudósok és az értelmiséghez tartozó férfiak foglalnak helyet.

Ha tekintetbe vesszük Európa jelenlegi szellemi és politikai helyzetét, melyet egyrészt az állandó készenlét a harcra, másrészt a harc előtti félelem jellemez, nem csodálkozunk azon, hogy a svájci nép állandó aggodalommal figyeli a fasizmus és a bolsevizmus hatalmas jelenségeit. A két totális irányzat svájci képviselői a frontpárt és a kommunista párt. A népből keltett visszhangjuk alapján még nem tekinthetjük őket számbavehető politikai tényezőkné. Azonban programjuk bizonyos részei igen könnyen szíves fogadtatásra találnak pártjukon kívül álló egyének-nél is. Elsősorban vonatkozik ez az inkább jobboldali szociális mozgalmakra, melyek csábítóan ígérgetik, hogy a totális államok mintájára megszüntetik a pártok garázdálkodását és az osztály harcot. Jellemző példaként hozhatjuk fel erre az ügynevezett „Aufgebot” mozgalmat, mely Lorenz Jakob vezetése alatt 6 év óta igen élénk tevékenységet fejt ki a németnyelvű Svájcban. A mozgalom szócsöve a Bernben megjelenő és meglehetősen sok előfizetővel rendelkező „Aufgebot” című hetilap és váza a messze elágazóan és jól megszervezett országos „Aufgebot”-szövetség. Alapszabályai szerint a mozgalomnak az a célja, hogy „a nemzeti egység szellemének megfelelően politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális együttműködés érdekében egy táborba szólítsa Svájc polgárait. Arra törekszik, hogy a gazdasági és társadalmi viszonyokat rendi alapokra helyezve egészségesebbé tegye, a nép- és államéletet pedig egy valóságos, élő demokrácia szellemében átalakítsa és megerősítse. A Szövetség a kereszténység alapján áll, de felekezeti tekintetben közömbös”. Azt vallja, hogy a célul kitűzött *nemzeti* egységnek a régi, bomlásnak indult párterők mellőzésével kell létrejönnie. E célból egy új elit megteremtését sürgeti és tőle várja, hogy a polgárok többségét „erőszak nélkül”, meggyőzés útján megnyeri az „Aufgebot” programjának. Hisz a nemzeti sorsközösségben és határozottan elutasít minden nemzetközi és osztályellentéteket hangoztató szervezkedést. Ez a mozgalom anti-marxista jellege. Azzal, hogy a svájci demokrácia megreformálásának szükségességét különös nyomatékkal hangoztatja, sőt még az államszövetség alkotmányának általános revízióját is követeli, az „Aufgebot”-mozgalom halvány demokrata-ellenes színezetet is kap. Elég világosan kitűnik ez a hivatalos program irányelveinek következő mondatából: „teljesen meddő fecsegés a demokrácia és fasizmus házatáján”. Társadalmi téren az „Aufgebot” a sokgyermekes családok erkölcsi és anyagi támogatásáért, nyilvános jogú, rendi korporációk felállításáért, valamint az általános és kötelező munkaügyi bíraskodás bevezetéséért száll síkra. Közgazdasági téren szükségesnek tartja az állam és a rendi korporációk beavatkozását a gazdasági életbe. A liberális vagy a szocializmus alapvein felépülő gazdasági rend helyett új, a közösség érdekeit szemmel tartó gazdasági rendet akar. A demokrácia és autokrácia közötti áthidalhatatlan ellentétek megszüntetésére törekszik és így érthetően fasiszta-mozgalom hírébe került. Az Aufgebot-mozgalom és azon tekintélyi rendi ideológia között, melyből az 1934-es Schuschnigg-féle Ausztria megszületett, tagadhatatlan belső rokonság van.

Figyelemreméltó és meglehetősen befolyásos közgazdasági irányzat Svájcban az ú. n. „szabadgazdaság-mozgalom”, mely rendkívül élénk propagandát fejt ki. A Bernben székelő „Szabadgazdaság Szövetség” hivatalos szerve. Szabadság, igazság és demokrácia! — ezeket a jelszavakat hangoztatják a mozgalom hívei. Minden társadalmi és politikai javulást gazdasági reformoktól várnak. Küzdenek a pénzügyi nagyhatalmak, a kizsákmányolók és a nyereszkesedők ellen. Minden közgazdasági reformot a pénzrendszer megváltoztatásával akarnak végrehajtani. A mozgalom atyja, Gesell Silvio tanításához híven a „szabad pénz” tanát hirdetik. Szerintük a mai pénz a nagybankok „spekuláló pénze”. Ki kellene cserélni egy biztosabb vásárló

erejű „államosított forgó pénzre“, melyet önkényesen nem lehetne kivonni a gazdasági élet vérkeringéséből. A „szabad pénz“-t helyesebben „sorvadó pénz“-nek kell nevezni, mert a tervezet szerint, ha élre rakják és a forgalomtól elvonják, értéke az úgynevezett „hőrcsög-adó“ következtében erősen csökken. Olyan országban, mint Svájc, amely a parlagon heverő, a gazdasági életet meg nem termékenyítő pénz bősége miatt szenved, a „szabad pénz“ varázsigeje sok embert csábít, noha az egész elmélet nyilvánvalóan súlyos tévedésre épült. Arra, hogy a pénznek önmagának van termelő ereje. Bármilyen érdekesek is a „Szabadgazdaság Szövetség“ kiadványai, a gyakorlott nemzetgazdász nehezen győzhetik meg arról, hogy helyes a gazdasági élet pénzhálózatának olyan mértéktelen túlértékelése, mint az a „szabad pénz“-elméletben tapasztalható. A „szabad pénz“ jelszónak ikertestvére a „szabad földet!“ jelszó. Tudniillik a „szabadgazdaság“ hívei földbirtokreformot is sürgetnek és hogy a föld ne lehessen többé a spekuláció tárgya, a községeknek, kantonoknak és az államnak elővételi jogot akarnak adni. Így biztosítanak a nemzet minden tagjának a saját otthonhoz és saját földbirtokhoz való jogát. Hegyeket megmozgató hittel kell hinni a földreformok csodát tevő erejében, hogy e sokat ígérő program iránt bizalommal viseltethessünk. A szabadgazdaságmozgalom jelentősége tulajdonképpen nem is a követeléseiben van. Érdeme az, hogy képviselői ősi svájci, tehát demokratikus szellemben beszélnek és hogy a „Freiwirtschaftliche Zeitung“ című lapjukban kíméletlenül feltárják és hatásosan bírálják a svájci gazdaság- és pénzügy politika sok hibáját és fogyatékoságát.

Befejezésül röviden meg kell emlékeznünk a svájci Paraszthonmozgalomról (Bauernheimatbewegung), melynek Müller (Grosshöchstetten) a vezetője. Egyrészt nevelői célokat tart szem előtt, másrészt eredményesen képviseli a gazdaságilag veszélyeztetett parasztságot. A Paraszthon-mozgalomnak azzal kell Svájc társadalmi életéhez hozzájárulnia, hogy megőrzi jellegzetesen svájci gondolkodásmódját, igazságos haraggal fordul a mezőgazdaságban garázdálkodó élősdiék és kizsákmányolók ellen, a parasztságot valláserkölcsi szellemben neveli, korszerű földművelésre oktatja és ezzel fejlődésre képessé teszi. A mozgalom továbbképző munkája a Grosshöchstetten melletti Möschberg földművesiskolájában (Bauernheimatschule) folyik. A hetenként kétszer megjelenő „Der Schweizer Jungbauer“ című újság és a parasztléti érdekek, parasztkultúra védelmében kiadott, havonta megjelenő „Vorspann“ című folyóirat terjesztik a mozgalom eszméit.

Ezzel befejeztük Svájc korszerű vallási és társadalmi áramlatainak rövid áttekintését. Természetesen a svájci nép élénk és forrongó szellemi életéből csak kis ízelítőt tudtunk adni, de az olvasó így is meggyőződhetett arról, milyen igazágtalan a svájci népet szűk látókörrel és szellemi terméketlenséggel vádolni, mikor a katonai és polgári szellem gondos ápolása mellett ilyen elmélyülésre valló hajlandóságot mutat.